

Tomislav Šagi-Bunić

POJAV (FENOMEN) KONCILA DANAS NA RAZMAKU ČETVRTINE STOLJEĆA*

U našem stoljeću, koje se bliži svome kraju, neki su događaji ostavili neizbrisiv trag: neki zao, neki dobar. U takve značajne događaje valja svakako uborjiti dva svjetska rata, dolazak na vlast, a potom urušavanje komunističkog pokreta, uvođenje demokratskog sistema u mnoge zemlje, slijetanje čovjeka na Mjesec, itd. Uslijed tih i takvih prijelomnih događanja XX. st., izdiže se pojava Drugog vaticanskog sabora kao osebujno crkveno zborovanje koje je označilo prekretnicu u životu i djelovanju suvremene Katoličke crkve, pospješujući ujedno pozitivne tokove u svjetskim događajima. Upravo se navršilo dvadeset pet godina od završetka toga sabora. Četvrt stoljeća ne predstavlja naročit vremenski prostor, ali ideje Sabora su u tom, makar kratkom vremenu prokolale Crkvom i svijetom. Nisu još prožele ni Crkvu, a još manje ostali svijet, ali su ušle u krug važnih duhovnih ideja našega stoljeća.

Značajne koncilske ideje ovdje promatramo u povezanosti s liturgijskom Crkve, napose s Euharistijom kojoj je Koncil dao izuzetno mjesto. No, vratimo se na događaje ovog stoljeća koji su ostavili traga u životu današnjeg svijeta.

Sila ili dijalog

Međupojavama koje su teško opteretile ovo stoljeće, veliki je prostor pripao sili. Trag je strašan napose un pojavi komunističkog sistema. Ali, koliko je strašan trag te politike sile, toliko je neočekivan njezin rasplet.

*Prema magnetofonskom zapisu priredio B.Š.

Sila silu ruši. Na jedan ili na drugi način. A ovdje? Nitko je nije srušio izvana. Meni se čini, da je Gorbačov s pravom dobio Nobelovu nagradu. Kažu protivnici da nije imao što drugo činiti. Hitler nije isto tako imao što činiti nego prestati s ratom, pa nije. Isto tako htio je biti dosljedan u onom kud je krenuo. Izabrao je silu. A dijalog je temeljna riječ Sabora. Trebalo bi ispitivati da li je i koliko je ta riječ prije bila prisutna, a koliko ju je Sabor afirmirao. Sasvim je sigurno da je kod nas došla s Koncilom. Čini se da je to i u svjetskim razmjerima. Dijalog dolazi na mjesto sile. To je bez sumnje djelo II. vatikanskog sabora. A dijalog pretpostavlja da se čuje drugoga, da se prihvati drugoga. Ja bih rekao: dijalog ide dalje. Ide k obraćenju. Ne može se završiti na dijalogu. Dijalog vodi k obraćenju. Ne samo k priznavanju drugoga nego k otkrivanju svojih vlastitih slabosti i potrebe mijenjanja. To je bez sumnje najosnovnije kod II. vatikanskog sabora.

Ali da li se pormijenio čovjek? Već sam načinio paralelu između Hitlera i Staljina. Imamo i sada jednog Staljina. Ime mu je Sadam Husein. Ima hidrogensku bombu, kažu i atomsku bombu. Da li će se i on obratiti? To je pitanje koje postavlja II. vatikanski koncil. Kako će to povijest procjenjivati? Da li se dogodio, što bi marksisti rekli, kvalitetni skok? No, da bismo to pitanje bolje razumjeli, moramo vidjeti što je Sabor učinio. Svakako, Sabor počeo od pripravnih dokumenata, koji su uglavnom bili sinteza onoga što je bilo već poznato. Htjeli su da se kodificira ono što su mislili da je važno u Crkvi. Onda su mislili da je važno da Sabor reče kako Crkva gleda na sebe iznutra i kako mislili postupati prema onima vani, *Ecclesia ad intra* i *Ecclesia ad extra*. I dogodilo se da je naskoro u svijesti pobijedilo to *Ecclesia ad extra*. Mons. Kokša kaže: "Crkva je preuzela sve što je čovječanstvo stvorilo dobrog i to nosi dalje, npr. prava čovjeka, prava nacijâ, demokraciju ... Počelo je s Pijom XII. na Božić 1943., ali u Crkvi je dobilo pravo mjesto istom s II. vatikanskim saborom.

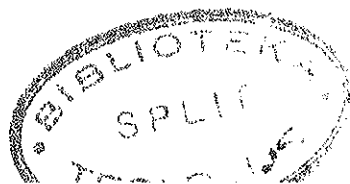
Rekoh da je Crkva prihvatila i tuđe inicijative. Prije je Crkva nastupala samoinicijativno. Bilo je nečuveno da bi Crkva prihvatila nečiju inicijativu. Crkva je ovdje preuzela s Ivanom XXIII., s "Pacem in terris", a onda sa Saborom, zdrave ideje Francuske revolucije, protestantsku inicijativu ekumenizma i sve drugo da se otkrije čovjek kakav jest i prihvati sve što čovjek ima. To je najpreciznije formulirao papa Ivan Pavao II. u enciklici "Redemptor hominis" gdje inzistira da je konkretan čovjek put Crkve i da je čovjek od časa začeća vezan s Kristom i Krist s čovjekom. Tradicionalna teologija kaže da je to krštenje i da se tada pricjepljujemo na Krista. Crkva kada dolazi čovjeku mora vidjeti što čovjek već ima, otkriti ga u njegovim plodovima i na to nadovezati božansku poruku. To je izraslo iz Koncila. Crkva je prihvatila tuđe inicijative koje su vrijedne. Ono što je najproblematičnije u tom pitanju jest to da se ne samo priznaju drugi kršćani, druge religije nego čak i ateizam. Ono što Rahner postavlja kao veliki

problem jest da je Crkva priznala da i ateist može biti dobar kada je *bona fide*. A pretpostavlja se da je *bona fide* dok nije činio zlo. Dakle, ne postoji više mišljenje koje je prije vladalo u Crkvi da je svaki ateist nužno zločinac. Kada je kardinal Villot napisao članak da bi netko mogao biti dulje vremena teoretski ateist *bona fide*, to tada nije prihvaćeno. Prihvaćeno je tek Koncilom. Koncil je prihvatio mišljenje da netko može duže vremena biti i teoretski ateist. Time se najšire išlo prema čovjeku pojedincu. To je sasvim drukčije od onoga kad čovjek sam sebe uzdiže da se nametne. Ovdje se radi o otkrivanju drugoga do najvećih mogućnosti. To je učinio Koncil. Ali on je u isto vrijeme išao i *ad intra*. To se zove *ressourcement* - povratak vrelima.

Crkva kao misterij i kao zajedništvo

Dva su vrela od kojih Crkva živi: od riječi Božje koja je konkretizirana u Svetom pismu i od svete liturgije; od sastajanja, dodira s Kristom, od sastajanja s Bogom po Isusu Kristu. Crkva je to učinila: vratila se k Bibliji i dodiru sa sada živim Kristom koji iz svoga božanskog sjaja neprestano djeluje na Crkvu i Crkva se skuplja na sastanak s Kristom na svetu euharistiju, dakle na svetu liturgiju. To je središte svega života Crkve poslije II. vatikanskog sabora. Pavao VI. je rekao da je Crkva na Koncilu uzela *prise de Conscience*, da je otkrila da je misijska. Pavao VI. kaže da ona ima zadatak da donese i navijesti spasenje svima. Papa je u UN rekao da Crkva nudi svoju pomoć kao *expert de l'humanité*. Na završetku Sabora, 7. prosinca 1965., isti Papa je rekao da je Crkva na Koncilu sebe proglašila "služkinjom ljudskog roda" i da se novi kršćanski humanizam sastoji u tomu da u svakom čovjeku vidimo Krista, a tko vidi Krista, vidi i Oca. Tako u svakom čovjeku vidimo Boga. To je zaključni govor Pavla VI. na Koncilu. Tu je sažeo ono kako je on vidio Koncil. To je bio prvi komentar Koncila.

Ali to što je Papa rekao nije moguće ostvariti bez ulaska u liturgiju, u živu vezu s Isusom Kristom na način kako to ulazi Božji narod. To je ključno kada se inzistira da je Crkva, kao narod Božji, *misterij*. Crkva nije samo izvanjska institucija, samo rganizacija koja sebe čuva. Time se možda previše bavila neposredno poslije Sabora. Na dvadesetu godišnjicu Koncila, izvanredna Sinoda biskupa 1985. inzistirala je da se pokoncilska Crkva premalo oslanjala na vjeru da je ona misterij. To je veoma važno. To znači npr. da svećenik mora vjerovati u samoga sebe kao misterij. Svećenik ne oprašta grijeha po tome što on zna da oprašta grijeha. On to može samo vjerovati. Jadnik je, ako nema vjere. Sveti Leopold je vjerovao da onda kada izriče odrešenje da će nastati oprostjenje. To znači da je Crkva misterij. Sva ta postojeća nadnaravna stvarnost koja se ne može vidjeti nego u koju se vjeruje, djelo je Duha Svetoga koje se sada zbiva, na koje ja moram biti pozoran i

poslušan. A to se zgusnuto zbiva u svetoj euharistiji, dakle u svetoj liturgiji. Tu se i Biblija čita kao riječ Božja. Slušamo je i primamo dodir s Kristom. On nas prihvaća da nas u sebe pretvori. Tako Crkva može ostvarivati ono na što je poslana da bude ljudima donositelj spasenja, da može govoriti riječ i može primjerm pokazivati dodirom iscijeljivati.

Sada se bolje razumije bit Sabora i taj proces koji još nije tako *receptus*. Ali više ne možemo natrag. No, još smo daleko. To su konstatirali biskupi 1985. U onom velikom izvještaju, završnom dokumentu, piše da "treba sprovesti u svim biskupijama smišljenu akciju za posvješćivanja koncilskih misli, upoznavanja s Koncilom na različite načine da bi se to ostvarilo". No, ono što bih ja htio posebno naglasiti jest ovo: ta je Sinoda 1985. inzistirala da je središnji pojam Crkve zajedništvo - *communio*. Zajedništvo s Isusom Kristom i zajedništvo među sobom. Nije Crkva samo zajedništvo da bi u njoj bili samo ljudi. Bitno je ipak to da se i na Koncilu definira da je Crkva sakrament. Ima, dakle, nešto institucionalno preko čega se spasenje ostvaruje. Ali Sinoda naglašava: iz čitavog koncilskog balga se vadi *communio*. To je ključan pojam, a to se odnosi na ono što Koncil u Konstituciji o Crkvi kaže da je dostojanstvo svih vjernika jednako i da kao što vjernici laici imaju Krista za brata, tako imaju i biskupa za brata. No, to je bitno da je zajedništvo gdje se priznaje drugi, traži se pomoć, vjeruje se da Duh Sveti djeluje u svima i da se nikoga ne smije odbaciti *apriori*, jer je to zajedništvo osnovano na Presvetom Trojstvu u kojemu je bitno da je svaka osoba jednaka prema drugoj. U skolastici bi se reklo: *esse ad*. No, to se prevodi u ljudskom jeziku kao ljubav. A to se ostvaruje najsigurnije na sv. misi. Ona je to zajedništvo s Kristom, gdje smo *communicantes*, kao što kaže Rimski kanon, oni koji međusobno komuniciramo u Isusu Kristu. To, dakako, ima različite razine: razina misli, razina rada, razina suosjećanja i razina nekih određenih sukoba. To je neizbježno. (...)

Želim još ostati kod pitanja *zajedništva*. To je toliko važno da je papa Ivan Pavao II. u enciklici *Sollicitudo rei socialis* zajedništvo Crkve postavio kao model za uređenje svega ljudskog društva. On tamo dijeli svijet na Istok - Zapad i Sjever - Jug pa onda govori o četvrtom svijetu, ali onda inzistira na tome da model kako se ljudsko društvo može urediti jest model zajedništva, a to je zajedništvo triju božanskih osoba koje se u Crkvi ostvaruje. Da li se ostvaruje? Sigurno se ostvaruje, što se Boga tiče. To je sv. misa, Euharistija gdje se doista ostvaruje. Samo da li je naš život Euharistija kao što je bio sv. Leopolda Bodgana Mandića: živjeti iz Euharistije i s tom Euharistijom? Liturgijska konstitucija stavlja kao osnovicu da je liturgija *fons et culmen* - vrelo i vrhunac svega kršćanskog života.

Eto, ovdje sam pokušao povezati najpolitičnije stvari s liturgijom, a trebalo bi povezati i ekonomske, da vidimo gdje je Bog, Isus Krisat stalno prisutan,

gdje je Presveto Trojstvo u Euharistiji, gdje svijet živi s Bogom. Crkva priznaje da postoji dobro, da Duh Svetei djeluje i izvan vidljivih granica Crkve, ali mi kao vidljiva zajednica nosioci smo toga kad imamo apsolutnu vjeru da je tako: da se po Duhu Svetomu sastajemo na Euharistiju, da po Isusu Kristu imamo pristup k Ocu i da nas Otac šalje da budemo nosioci njegove spasenjske poruke u svijetu, ali i nosioci spasenjskoga djela.

Teološka utemeljenost civilizacije ljubavi

Papa Ivan Pavao II. je na kanonizaciji sv. Leopolda Bogdana Mandića izrekao da ova civilizacija ne može opstati, ako ne postane civilizacija ljubavi. To je, vidite, nadovezano prvenstveno na temu atomske energije. Nije više problem samo atomske bombe, nego atomske energije općenito i primjene sile umjesto dijaloga. Ova civilizacija će propasti, ako ne postane civilizacija ljubavi. Mislim da sam utvrdio da se civilizacija ljubavi može i mora graditi iz Matejeva evnadželja (25,31-45), a sažeto u retku 40: "Što ste učinili jednome od moje najmanje braće, meni ste učinili." U Koncilu je zacrtano, a u govoru pape Pavla VI. se izričito poziva na to mjesto. To znači da Crkva mora u čovjeku otkriti Boga. Poziva se na to mjesto da se Krist identificira sa svakim čovjekom. Sadašnji Papa gradi na toj identifikaciji gotovo sve, čak ide dotle da u enciklici o ženi *Mulieris dignitatem*, kaže da je svaka majka dionica Marijina materinstva prema Isusu. Ne kaže *svaka kršćanka* nego *svaka majka*. To je rezultat iz Mt 25,40 gdje se Isus identificira sa svakim čovjekom, prvenstveno s potrebnijima. Ja bih vas molio da počnemo moliti molitvu - ako hoćete svaki dan - za probuđivanje svijesti da prepoznamo jedni u drugima Isusa Krista.

Velike ličnosti i tokovi povijesti

Sada bih htio, nakon ovakvoga gledanja na Koncil, reći da neki misle da povijest stvaraju velike ličnosti. Postoje različite teorije povijesti, tko je glavni nosilac. Općenito nije prihvaćeno da su glavne ličnosti nosioci povijesti, ali ja bih u ovom času htio, s obzirom na naš trenutak, spomenuti velike i značajne ličnosti. Barem da ih nekako poredamo. Ja sam ovdje stavio na prvo mjesto Hitlera. On je sigurno velika, strašna ličnost čovječanstva 20. stoljeća. Imao je ambiciozan koncept, no i on se - kao i Staljin i Lenjin - oslanjao na silu i na lukavi um da bi vladao nad drugim. Među ličnosti koje su ostavile velike tragove u našem stoljeću trebalo bi svrstati političare poput Churchila, Roosvelta, Tita ... vodeći se mišlju što će se o njima govoriti za sto godina. (...) Tu bi svakako trebalo spomenuti Ganhija. Čini se da je Gorbačov uveo novi stil u istočnoj politici koja je prije

njega na tim prostorima koristila silu i ubijanje da bi se održala vlast ne priznavajući nikada neku krivnju. Hitler, npr. nikada nije priznao da je išta kriv.

Svakako bi u velike ličnosti našega stoljeća trebalo ubrojiti religiozne ličnosti. Za papu Pija XII. jednom sam napisao "Pio Veliki". Stil njegova rada je bio na visini. Iako je bio stari sil, centralistički, išlo se za tim da se moderni svijet prihvati. Pio XII. je prihvatio demokraciju u Crkvi, mislim političku demokraciju koja u Crkvi prije nije bila toliko cijenjena. Velikih stvari Koncila ne bi bilo bez njega. Da su se biskupi usudili misliti da ne treba čuvati staro nego tražiti novo, npr. da se dopustilo misliti poslije podne. Ili da se prije mise može piti vodu. Čuo sam svećenike koji su poslije toga govorili da se ipak boje prije mise piti vodu. Ja sam ih umirivao tvrdnjom: kad Papa to dopušta, onda je valjda moguće.

A onda je došao Ivan XXIII. koji je odmah počeo s drugima. Pozvao je čitav svijet, biskupe, da svi nađemo zajednički rješenje za svijet. Pio XII. kao golemi kolos, spremao je to, ali je mislio da to treba s vrha, a onda tu je par ljudi oko njega, kao pater Leiber, pater Bea itd. Ivan XXIII. bio je velik čovjek. Pokrenuo je taj proces po Duhu Svetom. On je sam mislio da je to djelo Duha Svetoga, što je rekao 25. siječnja 1959. godine. No, Pavao VI. pošao je u UN kada je rekao da "dvadeset stoljeća Crkva ide k tom trenutku. Mi smo poslani svemu svijetu. Vi ste ovdje sav svijet." Tu je papa priznao napore čovječanstva, što je točno u duhu Koncila, i zato je taj govor ušao u akte Koncila. To je bilo 4. listopada 1965. godine.

Ivan Pavao I. bio je samo mjesec dana papa, ali je načinio dvije epohalne stvari. Prvo: nije se okrunio. Pavao VI. svoju je krunu poklonio. No, nije se znalo da li je to samo njegova gesta ili je to sad institucija. I došao je Ivan Pavao I. a da se nije okrunio. Sad se više nijedan papa ne kruni. Došlo je do toga da se ostvarilo da je Crkva postala sluškinjom ljudskoga roda. Drugo: počeo je govoriti kroz taj mjesec dana o Bogu kao majci. Teolozi su zavrtili nosom. A u Bibliji ima jako malo mjesta gdje se Bogu pripisuju majčinska svojstva. No, sigurno je da ima, da Bog nije otac ni majka u materijalnom smislu, i da je u ovoj mediteranskoj maskulinističkoj, patrijahalnoj civilizaciji najviši pojam ljudski po ocu, i onda je očito da je Bog otac. Ali, ne vidi se zašto se u nekoj drugoj civilizaciji ne bi moglo govoriti o Bogu kao majci. Nekad smo učili u školi o matrijahatu, danas neki sumnjaju da je uopće nekad takva civilizacija postojala. No, u svakom slučaju čini se da je taj papa navijestio nešto buduće, da će morati barem doći jednaka vrijednost muških i ženskih vrednota. Dosad je u ovoj našoj civilizaciji najvrijednije autoritet, i razum, i sila, ako hoćete. A ova je civilizacija došla do toga da je autoritet proizveo Buchenwald i Gulag. Znanost, čista računica, dovela je do Hirošime i Černobila. Reći će netko, ako M. Thatcher dođe na vlast, odmah će napraviti rat. Pa da, jer su sve prave vrijednosti "samo"

muške. Ali sućut, ljubav se specifićno Źenske vrednote. Ali ćini se da je to budućnost. Da barem jednaku vrijednost moraju imati Źenske vrijednosti kao i one muške.

Sad su tu još Homeini, koji je velik ćovjek za religiju, koji je religiozne vrijednosti znao iskoristiti za rat. No, onda sam htio spomenuti Višinskoga, Mintzentija i Stepinca. To su vaŹne osobe, neće moŹda biti ključne osobe za ono što se događalo u 20. stoljeću, ali su velike osobe.

Završne misli

Koji će biti ljudi koji će isplivati van za ono pozitivno što se zbilo u XX. st. da su prave vrijednosti moŹda ostale? Još su dvije osobe: to su sv. Leopold Bogdan Mandić, koji je proglašen svecem u istom stoljeću kada je umro, vrlo brzo, prije kanonskih mogućnosti, i Majka Terezija. Kakvo će mjesto u postkoncilskim događajima oni zauzeti u 20. stoljeću? Ja bih rekao ovako: sveti Leopold je slušao. Cijelo je vrijeme slušao jade i nevolje. Jedva je nešto rekao. Svakog je ćovjeka saslušao, a Majka Terezija je radila. Po onoj: "Što god ste učinili jednom od ove moje najmanje braće, meni ste učinili". To ja ne izmišljam ovaj ćas, nego je to ona izrićito sama rekla. DrŹala je govor nama na fakultetu pred svim studentima. Ja znam da je tako svoj Źivot orijentirao Charles de Foucauld i to piše u njegovim knjigama. Majka je Terezija u svakom djetetu, u svakom siromahu vidjela Isusa Krista. To je rekla nama. Ona nije znala da ja spremam teoriju. Ali to je tako.

Marksizam kaŹe da je religija opijum za narod, ali to je onda samo ona trpeća religija: podnesi pa će ti biti plaćeno. Isus je pak rekao: "što ste učinili". I to je vaŹno - *podnesi*, ali je manje vrijedno od ćina. Jer se kaŹnjava i ne-ćin: "Bio sam Źedan i niste mi dali piti, bio sam gladan i niste me nahranili, i idite od mene". To je pravo kršćanstvo.

Ja bih završio s time da su to dvoje, Majka Terezija koja je Źiva, koja je dobila Nobelovu nagradu (svijet je osjetljiv za nju), i sv. Leopold, ćitav svoj Źivot orijentirali posve na svetu misu, Majka Terezija pod utjecajem starinske poboŹnosti, više na klanjanje; Leopold na klanjanje, ali još više na sv. misu. O tome sam napisao ćitavu raspravu. On nije bio liturgijski potkovan u tom smislu. Svoju je liturgijsku poboŹnost gradio na mislima kardinala Bonna, ali sa Źivim, misterijskim i prisutnim Isusom u Crkvi. Misterijski je naglasak bitan za oboje. Dakle, i za civilizaciju ljubavi, i za politiku, i za ekonomiju, Euharistija je izvorište i polazište. Uzmite tu veliku rijeć tako kako je rećena i kao izazov. A razrađivati je potanko moŹe se i bilo bi jako korisno.

I sada zadnja rećenica: Nisam ništa govorio o velikim intelektualcima, a moŹda bi trebalo.